

Andrzej Gulczyński

"Bibliografia pamiętników wielkopolskich 1919-1983", Wanda K. Ceglarek, Poznań 1989 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 31/1, 139-140

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Druga część książki A. Pilcha ma charakter bibliograficzny. Zestawia tytuły wszystkich studenckich wydawnictw periodycznych grupując w osobne działy: 1) prasę polskich stowarzyszeń ideowo-wychowawczych i korporacji, 2) prasę kół naukowych, prowincjonalnych, związków sportowych i stowarzyszeń samopomocowych, 3) prasę mniejszości narodowych, 4) działy akademickie w prasie ogólnej. Stosuje pełen opis bibliograficzny uwzględniając tytuł i ewentualne jego zmiany, podtytuł, miejsce, okres, częstotliwość ukazywania się, wydawcę, redaktorów, proveniencję, krótką charakterystykę ideową i polityczną, objętość, cenę, format, miejsce druku, nakład, miejsce przechowywania wraz z sygnaturą biblioteczną lub źródło informacji.

Ogółem Andrzej Pilch sklasyfikował 380 tytułów samoistnych, z czego 75 miało charakter jednodniówek, a 7 — kalendarzy i 70 — dodatków, które ukazywały się w 44 pismach ogólnych, przeważnie w jednokolumnowej objętości. Najwięcej periodyków, bo aż 174, ukazywało się w Warszawie. Do liczących się ośrodków wydawniczych należały też: Lwów (55 tytułów), Kraków (51), Poznań (38), Wilno (35). Znacznie już mniej czasopism drukowano w Lublinie (10). Statystyka ta odpowiada w pełni sile i prężności ośrodków akademickich.

Zastanawiający w tym zestawieniu, podobnie jak i w części opisowej, jest brak jakichkolwiek informacji o czasopiśmiennictwie mniejszości niemieckiej. Wszak pośród innych mniejszości dysponowała ona najsilniejszą prasą w proporcji do swej liczebności. Gdyby więc w istocie nie ukazywało się ani jedno pismo studenckie reprezentujące młodzież niemiecką, warto było to zagadnienie wyjaśnić.

Na koniec dwie uwagi szczegółowe. Pierwsza dotyczy błędu literowego. Zarówno w spisie bibliograficznym (s. 137), jak i w indeksie osobowym członek komitetu redakcyjnego „Kalendarza Akademickiego na rok 1922” Władysław Daab, ówczesny prezes Bratniej Pomocy SUW, występuje jako Laab. Druga ma charakter uzupełniający listę dodatków akademickich do pism ogólnych. Podobną rubrykę od 1922 r. prowadził „Kurier Polski”, początkowo pod nazwą „Kroniki Akademickiej”, później „Tygodnia Akademika”.

Daria Natęcz

Wanda Krystyna Ceglarek, *Bibliografia pamiętników wielkopolskich 1919—1983*, Poznań 1989, ss. 210.

Bogatą skarbnicą źródłową do prowadzenia badań również nad dziejami prasy polskiej i czytelnictwa są pamiętniki. Do wybuchu pierwszej wojny światowej pamiętnikarstwo rozwijało się w Wielkopolsce słabiej niż na innych ziemiach polskich. Wiele zmieniło się po odzyskaniu niepodległości, kiedy to po latach pobytu w Stanach Zjednoczonych Ameryki osiadł w Poznaniu i podjął pracę na Uniwersytecie Poznańskim Florian Znaniński. Wprowadził on duże zmiany w metodach badań socjologicznych, w tym w zakresie wykorzystywania dokumentów autobiograficznych (listów i pamiętników). W 1921 r. zorganizował w Poznaniu pierwszy na świecie konkurs na pamiętniki ludzi pracujących fizycznie. Mimo że na konkurs wpłynęło 149 życiorysów (pamiętników), wydano drukiem jedynie dwa pamiętniki: Jakuba Wojciechowskiego i Władysława Berkana.

W okresie międzywojennym poznański ośrodek socjologiczny zorganizował siedem konkursów pamiętnikarskich, jednakże efekt tego konkursu uległ zniszczeniu podczas wojny. Po wojnie natomiast organizowanie konkursów przejęły redakcje czasopism, co — zdaniem autorki bibliografii — wpłynęło na obniżenie poziomu

przygotowania konkursów i ich wartość źródłową. Zauważyć jednak wypada, że konkursy przygotowywane przez redakcje narzucają temat nie wpływając na kształt wypowiedzi, podczas gdy założenia przygotowane przez socjologów mogą zawierać sugestie co do układu i treści.

Bibliografia obejmuje pamiętniki wielkopolskie i Wielkopolski dotyczące, opublikowane w latach 1919—1983, niezależnie od okresu jakiego dotyczą. Początkowo zamierzano objąć bibliografią również pamiętniki niepublikowane, jednakże ich liczba przekraczała możliwości wydawcy. Słuszny zatem jest postulat przygotowania odrębnej bibliografii zestawiającej pamiętniki niepublikowane. Autorka proponuje wydawanie bibliografii przez instytucje, w których pamiętniki te są przechowywane. Nie wydaje się to słuszne, gdyż pamiętniki takie rozrzucone są po wielu instytucjach, w których można korzystać z inwentarzy czy katalogów. Prawdziwie pożyteczną będzie jedynie bibliografia przygotowana na wzór recenzowanej.

Terytorialnie bibliografia obejmuje pamiętniki związane z historyczną Wielkopolską i Kujawami Zachodnimi (Bydgoszcz i Inowrocław), nie obejmuje natomiast pamiętników dotyczących zagadnień współczesnych (po 1945 r.) ziem należących obecnie do województwa koszalińskiego i bydgoskiego. Zarejestrowano wspomnienia dotyczące Wielkopolski oraz wspomnienia osób pochodzących z Wielkopolski, bez względu na miejsce ich wydania.

Bibliografia została podzielona chronologicznie na cztery działy. Kryterium umieszczenia w bibliografii było wydanie pamiętnika drukiem w latach 1919—1983, natomiast kryterium umieszczenia w poszczególnych działach był okres, którego dotyczył pamiętnik. Część pierwsza obejmuje pamiętniki dotyczące czasów najdawniejszych do grudnia 1918 r., druga od wybuchu powstania wielkopolskiego do wybuchu II wojny światowej, trzecia — wojny obronnej, okupacji i wyzwolenia, ostatnia zestawia pamiętniki traktujące o czasach współczesnych (po 1945 r.).

Autorka wyraźnie zastrzega, że bibliografia jest selektywna i nie obejmuje pamiętników zamieszczonych w prasie codziennej (z małymi wyjątkami). Jest to poważny błąd konstrukcyjny, gdyż nie miejsce publikacji decyduje o wartości tekstu. Pominięto w ten sposób m.in. szereg wspomnień znanego dziennikarza i polityka Adama Poszwińskiego, zamieszczanych właśnie na łamach prasy codziennej („Dziennik Kujawski”, „Dziennik Bydgoski” i in.). W bibliografii pominięto też pamiętniki zamieszczone na łamach „Kwartalnika”, m.in. Feliksa Fikusa¹, J. Winiewicza², R. Leitgebera³, M. Stawika⁴. Wątpliwości budzi też zasadność przeprowadzenia nadzwyczaj surowej selekcji w przypadku pamiętników niemieckich (pominięto m.in. pamiętniki zamieszczane na łamach „Grenzmärkische Heimatblätter”) oraz zamieszczanych w wydawnictwach polonijnych (pominięcie m.in. londyńskiego „Przeglądu Zachodniego”). Warto też wskazać na brak pamiętnika dziennikarza A. Basińskiego⁵ zwalczającego endecję. Natomiast przydatność bibliografii dla historyków prasy podnosi indeks osobowy, przedmiotowy i nazw geograficznych, wskazujący nazwiska dziennikarzy, wydawców, drukarzy oraz tytuły i wydawnictwa.

Andrzej Gulczyński

¹ F. Fikus, „Kurier Poznański” i inne wydawnictwa prasowe Drukarni Polskiej SA. w Poznaniu w latach 1918—1939, KHPP 17: 1978, nr 4, s. 49—53.

² J. Winiewicz (bez tytułu), tamże, s. 7—14.

³ R. Leitgeber, *Historia „Drukarni Polskiej S.A. w Poznaniu”*, KHPP 24: 1986, nr 4, s. 95—103 (opracowane przez A. Leitgebera).

⁴ M. Stawik, *Jak zostałem redaktorem i wydawcą prasy podziemnej*, RHCzP 12: 1973, z. 3, s. 401—408.

⁵ A. Basiński, *Pielgrzymka poznańczyka do państwowości polskiej*, Bydgoszcz 1930.